

PHONG CÁCH NGÔN NGỮ SINH HOẠT

KẾT QUẢ CẦN ĐẠT

- Có những hiểu biết khái quát về phong cách ngôn ngữ sinh hoạt.
- Biết vận dụng kiến thức trên vào việc đọc - hiểu văn bản và làm văn.

I – KHÁI QUÁT VỀ PHONG CÁCH NGÔN NGỮ SINH HOẠT

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt (còn được gọi là phong cách hội thoại, phong cách khẩu ngữ) là phong cách ngôn ngữ dùng trong giao tiếp hằng ngày, mang tính chất tự nhiên, thoải mái và sinh động, giàu cảm xúc, ít trau chuốt.

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt chủ yếu tồn tại ở *dạng nói*. Đó là những lời trò chuyện tâm tình, thăm hỏi nhau, trao đổi ý kiến về những công việc và sự kiện hằng ngày,... Ví dụ, đây là lời qua tiếng lại giữa Chí Phèo và bá Kiến :

– *Bẩm cụ, từ ngày cụ bắt đi ở tù, con lại sinh ra thích đi ở tù ; bẩm có thể, con có dám nói gian thì trời tru đất diệt, bẩm quả đi ở tù sướng quá. Đi ở tù còn có cơm để mà ăn, bây giờ về làng về nước một thước cấn dùi không có, chả làm gì nên ăn. Bẩm cụ, con lại đến kêu cụ, cụ lại cho con đi ở tù...*

Cụ Bá quát, bắt đầu bao giờ cụ cũng quát để thử dây thần kinh của người :

– *Anh này lại say khướt rồi !*

Hắn xông lại gần, đảo ngược mắt, giơ cái tay lên nửa chùng :

– *Bẩm không ạ, bẩm thật là không say. Con đến xin cụ cho đi ở tù mà nếu không được thì... thì... thưa cụ...*

(Nam Cao – *Chí Phèo*)

Cách thưa bẩm (*bẩm cụ, bẩm... ạ, bẩm thật, thưa cụ,...*), cách dùng từ ngữ đưa đẩy (*con có dám nói gian thì...*), cách dùng thành ngữ, tục ngữ (*trời tru đất diệt, một thước cấn dùi không có*), cách tách từ (*về làng về nước*), cách nói ấp úng (*nếu không được thì... thì... thưa cụ...*), cách gọi xách mé (*anh này*),... như trong lời nói của Chí Phèo và bá Kiến trên đây là những nét riêng, thường thấy ở phong cách ngôn ngữ sinh hoạt.

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt cũng tồn tại cả ở *dạng viết*. Đó là thư từ cá nhân, những dòng nhắn tin, lưu niệm, nhật kí,... Ví dụ, đây là một phần bức thư của người con gửi cho bố là bộ đội đánh Mi ngoài mặt trận :

Bố ơi, bố có khoẻ không ? Con lộn sẽ nhà ta nó để hôm tháng trước được gần chục con bố ạ. Bố ơi, bố cho con cái thuốc mấy li quần bút màu đỏ í. Con lộn sẽ nó xuống được cái hầm xây bằng tường rồi bố ạ. Nó nghe keng là xuống, con không phải đùn vào đất nó như dạo hôm qua nữa. Mấy li em Dung không đái đêm nữa. Em không chơi với con thì con được phần kẹo của cô giáo cho, con để dành cho em nó mới chơi với con để mẹ đi tát nước mới cả đi bắc cầu nữa. Thôi bố nhé !

Con Tạo hai – Bố Tiên.

(Lê Lựu)

Tính chất thân mật, tự nhiên thể hiện rất rõ trong lời lẽ của bức thư. Đó là cách xưng hô thân mật (*bố ơi, bố ạ, bố nhé*), cách dùng những từ chỉ thấy trong sinh hoạt đời thường (*mấy li, í,...*), cách dùng những từ ngữ hoặc kết cấu liệt kê đặc trưng cho ngôn ngữ dạng nói (*đùn vào đất, đi... mới cả đi...*),...

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt có những đặc điểm chung như sau :

a) *Tính cá thể*

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt thể hiện tính khí, thói quen, nét riêng của mỗi cá nhân trong cách trao đổi, chuyện trò, tâm sự với người khác. Xét về khía cạnh này, lời ăn tiếng nói thể hiện nét người. Bởi vậy, các nhà văn thường khai thác đặc điểm này, dùng lời nói như một phương tiện để khắc hoạ tính cách nhân vật. Chẳng hạn, qua cách nói năng của nhân vật, người đọc có thể biết được nhân vật gốc gác miền nào, thành phần xuất thân ra sao, có những nét riêng gì về tính khí, thói quen,...

b) *Tính sinh động, cụ thể*

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt không dùng những lối nói trừu tượng, chung chung mà ưa chuộng những lối nói sinh động, cụ thể. Đó là lối nói giàu âm thanh, giàu màu sắc, mang dấu ấn rõ rệt của những tình huống giao tiếp hằng ngày, dễ gây ấn tượng. Ví dụ, đây là lời ông lí trong truyện *Tinh thần thể dục* của Nguyễn Công Hoan :

– Hế đũa nào lão, cứ đánh sặc tiết chúng nó ra, tội va ông chịu.

Không ở phong cách nào mà số lượng biệt ngữ xã hội, những cách diễn đạt theo lối "thời thượng" lại xuất hiện và thay thế nhau nhanh chóng như ở phong cách ngôn ngữ sinh hoạt. Ví dụ, trong những năm gần đây xuất hiện lối nói có vẻ ngược đời, kiểu như "hơi bị đẹp", "hơi bị giàu", "hơi bị tốt",...

c) *Tính cảm xúc*

Phong cách ngôn ngữ sinh hoạt bộc lộ một cách tự nhiên cảm xúc của người nói hay người viết, gắn với những tình huống giao tiếp cụ thể, muôn hình muôn vẻ. Đó là tình cảm, thái độ của người nói, người viết đối với đối tượng được đề cập và đối với người nghe, người đọc. Ví dụ :

– Mẹ bố chúng nó ! Việc quan thế này có chết cha người ta không ! Chúng bay gò cổ cả, giải cho được ra đây cho ông !

(Nguyễn Công Hoan – *Tinh thần thể dục*)

– Phúc đời nhà mày, con nhé. Chả ôm lấy ông Chí Phèo.

(Nam Cao – *Chí Phèo*)

LUYỆN TẬP

1. Chỉ ra những đặc điểm chung của phong cách ngôn ngữ sinh hoạt được thể hiện qua lời đối đáp của các nhân vật trong đoạn trích sau đây :

Bác Phò gái, dịu dàng, đặt cành cau lên bàn, ngồi xồm ở xó cửa, gãi tai, nói với ông lí :

– Lay thầy, nhà con thì chưa cất con, mấy lại sợ thầy mắng chửi, nên không dám đến kêu. Lay thầy, quyền phép trong tay thầy, thầy tha cho nhà con, đừng bắt nhà con đi xem bóng đá vội.

– Ô, việc quan không phải như chuyện đàn bà của các chị !

– Thì lay thầy, thế này, làng ta thì đông, thầy cất ai không được. Tại nhà con ốm yếu, nên xin thầy hoãn cho đến lượt sau.

– Ốm gần chết cũng phải đi. Lệnh quan như thế. Ai cũng lấy có ốm yếu mà không đi, thì người ta đá bóng cho chó xem à ?

– Thưa thầy, giá nhà con khoẻ khoắn, thì nhà con chả dám kêu. Nhưng thưa thầy, từ đây lên huyện, những chín cây lô méch, sợ nhà con đi nắng thì cảm, rồi phải lại thì oan gia.

– Đây không biết, mà đây cũng không nghe đâu. Vợ chồng thu xếp với nhau thế nào, đây mặc kệ !

(Nguyễn Công Hoan – *Tinh thần thể dục*)

2. Nhà văn Tô Hoài khi đi thực tế đã ghi chép được những câu nói theo phong cách ngôn ngữ sinh hoạt như sau :

- *Nóng quá, bỏ hôi mẹ bỏ hôi con bỏ ra khắp người.*
- *Gió to vụt ngã mất nhiều lúa quá !*
- *Lúc làm cỏ thì cỏ bết xuống, vài hôm sau cỏ lại ngồi lên.*
- *Một sào ruộng ở đồng Phúc Ấm đánh ngã hai sào ruộng Trúc Chuẩn.*
- *Nhà nó trâu dắt ra, bò dắt vào, nôi năm nôi bảy có cả.*
- *Làm ăn không kế hoạch như bắt chạch đằng đuôi.*

Hãy phân tích và cho biết nét độc đáo của những cách nói trên đây. Nếu phải diễn đạt những nội dung trên không theo phong cách ngôn ngữ sinh hoạt, anh (chị) sẽ viết như thế nào ?